

Eroi ai Internelor, căzuți la datorie în județele Harghita și Covasna

1. Pace plătită cu sânge

La 1 Decembrie 1918 s-a născut, din sânge și foc, statul național și unitar, România. Tributul de sânge al populației majoritare – românii – a fost de peste un milion de suflete¹. Pentru recunoașterea hotărârii Adunării populare de la Alba Iulia a mai fost nevoie de alți doi ani de strădanii diplomatice, inclusiv de sacrificii umane. Abia la 4 iunie 1920, Tratatul de la Trianon consacră drepturile românilor asupra ținuturilor strămoșești – Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul – iar Tratatul de la Paris, din 28 octombrie 1920 – nerecunoscut de fosta Uniune Sovietică – hotăra unirea Basarabiei și Bucovinei cu România.

Ce a însemnat, în plan diplomatic și militar, decizia sovietelor de a refuza o realitate istorică – Basarabia a fost și va rămâne pământ românesc – dar mai ales în ce manieră a acceptat Ungaria „de bună voie” decizia Congresului de pace european privind constituirea României Mari, s-a văzut în timp.

Practic, războiul nu a încetat o clipă pentru România, nici în 1920, și nici mulți ani după această dată. „*Terorismul etnic*” a continuat să facă victime în rândul populației pașnice, majoritare. „*În perioada dintre cele două războaie mondiale România nu a avut nici o zi de pace*”².

Dacă ne referim strict la Transilvania, trebuie să consemnăm că primele atentate teroriste au coincis, practic, cu proclamarea Unirii. Astfel, la 5 decembrie 1918 un număr de 28 de săteni de origine etnică română, din localitatea Lăpușul Românesc, au fost masacrați de „*teroriștii*” unguri pentru singura lor vină de a aparține populației majoritare. Cu același prilej au fost răniți alți 90 români. Câteva luni mai târziu, la 15 aprilie 1919, alți 18 români, de această dată militari ai armatei române, sunt capturați și uciși în localitatea Beliș. Vom face apel la același izvor istoric³ pentru a rememora martiriul acelor eroi: „*Unui soldat i s-au tăiat urechile și i s-a străpuns trupul cu baionetele. Altor doi soldați li s-au scos ochii și li s-au tăiat limbile, în sfârșit altora li s-au rupt fălcile și li s-au sfârșit mâinile și picioarele. Alți doi militari români au picrit după ce li s-a spintecat stomacul și li*

s-au scos intestinalele pe gură. Unuia i s-a crăpat țeasta, iar creierii au fost puși în mână mortului”. Culmea sacrilegiului a fost atinsă când victimele au fost expuse, în sfânta zi de Paști, și în următoarele patru zile, spre a fi văzute de populația românească, în scop de intimidare.

Din păcate, aceste fapte ce încalcă grosolan Convenția de la Geneva, din 6 iulie 1906 privind soarta răniților și a bolnavilor din zona de război, nu au intrat niciodată în atenția forurilor internaționale și nici nu au constituit obiectul vreunui denunț public privind o eventuală „*crimă de război*”. Astăzi, la mai bine de opt decenii de la aceste evenimente, singura mărturie rămâne Raportul Secției Militare Secrete, din 25 aprilie 1919, alcătuit pe baza declarației martorilor oculari. Depozițiile victimelor se pare că nu sunt suficiente. Poate că un semn divin ar mai putea să înmoaie inimile unor „*judecători imparțiali*” ai istoriei recente !

Documente oficiale – rapoarte, note informative – privind perioada analizată (1918-1919) consemnează peste 800 de atentate săvârșite în Transilvania de către separatiștii unguri. În același timp, „*Românii nu au comis acte de violență nici asupra persoanelor, nici asupra instituțiilor identitare maghiare. Nu a fost devastată nici o biserică, nu a avut loc nici o expulzare și nici acte de tortură. ...*”⁴.

2. Autoritățile române aplică legea

În contextul măsurilor dispuse de autoritățile române pentru consolidarea structurilor administrative ale statului în perioada 1918-1919, în Transilvania au fost luate importante decizii pentru anihilarea mișcărilor teroriste, contracararea spionajului economic și descurajarea acțiunilor antiromânești și de subminarea a siguranței naționale.

Astfel, la 12 decembrie 1918, prin Decret regal, Ștefan Cicio-Pop, membru marcant al Partidului Național și unul dintre artizanii Unirii este numit șef al Armatei și Siguranței Publice, având în subordine inclusiv Jandarmeria din localitățile rurale din Transilvania⁵.

Mai târziu, la 30 decembrie 1918, Consiliul Dirigent de la Sibiu a făcut un apel către

populația din Transilvania, indiferent de etnie, de a se înrola în Jandarmerie³. Prin urmare, până la data de 19 februarie 1919 s-au constituit subunități (legiuni) de jandarmi, la nivel de campanie, în principalele județe din țară. Numărul de subunități de jandarmi era, în 1919, de 18 având un efectiv de 130 ofițeri, 3000 trupă⁴. Cele mai importante companii (legiuni) erau la Cluj, Dej, Zalău și Bistrița-Năsăud⁴.

Acești reprezentanți ai puterii legal constituite au fost și victime constante ale „*terorismului etnic*”. Astfel, la 2 februarie 1919, în localitatea Târnăveni, jud. Mureș, un grup de săteni „*etnici unguri*” au atacat doi jandarmi pentru vina de a împărți ordine de recrutare în Armata României. Au căzut la datorie subofițerii Vasile Stroe și Ioan Moldovan⁵.

Până la data de 23 martie 1929, când intră în vigoare Legea Jandarmeriei Rurale, act legislativ ce consemnează intrarea în atribuții a Jandarmeriei, cu misiunea precisă de a menține ordinea publică (art.2 din Legea citată) numărul atentatelor la adresa jandarmilor dislocați în Transilvania, ca și asupra populației civile românești, a rămas constant.

În scopul descurajării atentatelor, paralel cu structurile militare legal constituite, autoritățile locale au luat măsura constituirii unor formațiuni proprii de ordine publică și informații, purtând denumirea de Gărzi Naționale⁴.

Acestea, având efective diferite de la o localitate la alta, dar însumând la nivelul Transilvaniei, un total de aproximativ 50.000 oameni⁴, aveau misiunea, între altele, de a zădărnici încercările unor elemente teroriste izolate, dar deosebit de violente, de a submina proiectul consolidării statului național unitar. Despre Gărzile Naționale, istoricul Vasile Bobocescu scria: „*Înființarea acestora (G.N. – n.r.), ca organe de ordine menite să asigure ordinea și siguranța publică, au demonstrat capacitatea și inteligența conducătorilor mișcării de eliberare națională din Transilvania de a pune bazele unui aparat polițienesc modern, ale cărui organe de ordine și informație, cu caracter democratic, s-au bucurat de sprijinul maselor largi, românești*”.

Ca urmare a acestor măsuri de ordin administrativ și polițienesc, situația din Transilvania a fost ținută sub control în toată perioada interbelică, nu fără unele sacrificii ale populației românești, inclusiv din rândul personalului M.A.I. Din păcate, istoria s-a

repetat, odată cu Dictatul de la Viena, din septembrie 1940. În contextul istoric amintit, populația românească a fost supusă unui tratament „*extrem*”¹. Dacă despre masacrele de la Ip și Trăsnea s-a mai scris, vom aminti aici cazul din comuna Petrileanca, județul Cluj, care așteaptă încă să intre sub incidența legilor internaționale privind protecția populației civile pe timp de conflict militar.

Astfel, la 24 septembrie 1944, la podul de la Tușa, situat în comuna Petrileanca, județul Cluj, câțiva soldați etnici maghiari făcând parte din detașamentele hortyste în retragere, au masacrat 18 localnici de etnie română, majoritatea femei și copii. Iată depoziția unui martor ocular, Vasile Bucur, publicată în „Jurnalul de Cluj”, în 1994: „*De frica războiului mai mulți locuitori ne-am ascuns sub podul de la Tușa, în adăposturi de pământ. Eu eram mai măricel și aveam grijă de vite, dar aduceam și de mâncare pentru cei mici. I-am văzut pe cei trei ostași din armata ungară. Erau beți și făceau multă gălăgie. Prima a ieșit de sub pod o femeie cu un copil mic în brațe. Un soldat a împușcat-o pe la spate iar altul a înfipt baioneta în copil, după care i l-a smuls din brațe. Lângă pod era o groapă de obuz. Soldații au aruncat femeia cu copilul mort în groapă și le-au dat foc. Apoi au continuat să tragă în copiii care ieșeau speriați de sub pod. Au tras din plin. Care cum ieșea, cădea răpus. Apoi, după ce s-a îndepărtat linia frontului, sătenii au mers la pod și au adunat cadavrele. Au strâns tot ce au găsit și i-au înmormântat pe toți în vârful dealului*”.

În total, la Vintileanca au căzut victime 18 persoane, 5 adulți și 13 copii, toți cu vârste cuprinse între 3 și 10 ani(!).

Fără a urmări cu orice preț să formulăm o concluzie cu privire la natura violențelor etnice, vom consemna totuși că aceste cazuri, chiar izolate și justificate de unele circumstanțe specifice, vorbesc despre o atavică dorință de sânge, despre o anume violență pătrunsă în mentalul colectiv al populației maghiare, din care nu lipsește inclusiv actul de profanare a cadavrelor.

3. Revoluția își selectează victimele

Evenimentele din decembrie 1989 din județele Harghita și Covasna au prezentat unele particularități și „*inovații*” locale, cu totul speciale. Astfel, participanții, majoritar maghiari, la demonstrațiile publice contra regimului totalitar, declanșate în special după data de 22 decembrie ora 12.00, când, oficial,

dictatorul Nicolae Ceaușescu a părăsit puterea, au identificat, drept simboluri ale dictaturii, pe reprezentanții aparatului de miliție și ordine publică, care îndeplineau serviciul în aceste județe. Psihologii ar putea chiar interpreta acest sindrom. Fără a avea pretenția unei analize științifice, aș numi această reacție drept o refulare a delicventului de drept comun. Ca urmare, în ziua de 22 decembrie 1989 și următoarele, au fost devastate, numai în județele Harghita, un număr de 28 sedii ale miliției și un număr de 104 locuințe ale unor cadre de miliție, majoritatea români.

De menționat că frecvența și violența acestui gen de agresiuni fără precedent la nivel național⁶. Valoarea pagubelor suferite de unitățile M.A.I. din județele menționate a fost de aproximativ 9-9,5 milioane lei (la nivelul anului 1990, respectiv peste 900.000\$). Cu același prilej, au fost furate 468 arme de foc, de calibre diferite și 17.832 cartușe. Timp de mai multe zile, situația a scăpat cu totul de sub control. Cetățenii pașnici și bunurile lor au rămas efectiv la dispoziția infractorilor de drept comun⁶.

Cu greu, într-un interval de peste un an, situația a revenit la normal, nu fără unele incidente, care au influențat hotărâtor evenimentele postrevoluționare din județele Harghita și Covasna, dar și, parțial, din unele județe limitrofe.

Și în județul Covasna situația a fost tensionată din pricina presiunii mulțimii exercitată asupra organelor de miliție. Iată ce relatează colonelul(r) Gavril Ardeleanu, fost șef al Miliției Județene Covasna⁷: „În data de 22 decembrie în arestul Miliției mai erau doar 4 persoane, cercetate și acuzate de omor. Delegatul mulțimii credea că avem deținuți politici. Cineva le băgase în cap că avem în arest persoane reținute contra securității statului. Afară, mulțimea își exprima bucuria în diferite feluri...

În cele din urmă, mai mulți cetățeni au pătruns cu forța în clădirea Miliției și a fostei Securități, spărgând uși și geamuri. Au intrat și în incinta fostului Serviciu „T” (Tehnic) și cu bâte și răngi de fier, pe care le aveau dinainte pregătite au distrus toată tehnica, au furat documente și au spart mașinile de scris...

În stradă, mulțimea a incendiat autoturismele unor ofițeri din Inspectorat. În orașele Tg. Secuiesc și Baraolt mulțimea, alcătuită în principal din foști condamnați penal sau contravenționali, între care mulți țigani reținuți

pentru deținere ilegală de aur și valută, au împresurat sediile Miliției și au încercat să intre cu forța...

La Tg. Secuiesc au fost sustrate 22 pis-toale, precum și documente secrete, tehnică operativă etc.”.

Așadar, Revoluția s-a dovedit pentru mulți ofițeri din structurile M.A.I., un prilej de răfuială din partea celor aflați dincolo de lege. În aceste condiții numai în județul Covasna au fost agresati grav următorii :

- căpitanul Ion Banciu – lovit la față și la ochi;

- locotenentul-major Aurel Grama – bătut cu corpuri contondente;

- locotenentul Nicolae Ștefan – înțepat cu un cuțit în spate;

- locotenentul Costache Augustin – bătut și spitalizat cu politraumatism;

- plutonierul Eugen Rîpean – lovit și cu mâna fracturată;

- Eugen Roșoi – bătut, cu multiple contuzii craniene;

- plutonierul Ștefan Sasu – bătut și spitalizat cu coastele fracturate;

- plutonierul Arpad Ersezeny – bătut.

Cel mai grav caz de agresiune, cu urmări tragice, a fost acela al maiorului Aurel Agache, fost șef al formațiunii economice din Tg. Secuiesc. Acesta a fost surprins de un grup de persoane pe când părăsea sediul unității. S-a refugiat într-o farmacie, dar agresorii au amenințat că vor distruge localul dacă nu-l predau. Apoi, 4-5 persoane l-au scos din farmacie și l-au bătut până când a sosit o mașină a Salvării. Deși era grav rănit, același grup violent l-au tras afară din Salvare și au continuat să-l bată. Alți cetățeni au distrus stația de radio-emisie de pe mașina de Salvare, ca să nu se ceară ajutor. În cele din urmă, medicii de la Spitalul de obstetrică și ginecologie din localitate, veniți să-i acorde îngrijiri medicale, au fost și ei alungați și amenințați. După alte lovituri, ofițerul de miliție decedează. Agresorii însă nu se opresc aici. Profanează cadavrul punându-i un șobolan mort în gură, și o monedă pe ochi, în timp ce în celălalt înfig emblema de pe caschetă. În final, încearcă să incendieze cadavrul. În seara aceleiași zile, un grup de demonstranți, în timp ce mășcăluiau cu lumânări aprinse prin centrul orașului continuă să profaneze cadavrul scuipându-l și bălăjorindu-l. Abia spre miezul nopții, câțiva cetățeni inimoși, ridică cadavrul din stradă și îl depun la morga din Tg. Secuiesc.

În același timp, la Baraolt sunt bătuți de către persoane neidentificate plutonierul Gheorghe Rujoi, plutonierul Vasile Lupșa și plutonierul Victor Pascaru. Alte cadre de miliție din comunele Catalina și Ojdula sunt agresate, iar locuințele le sunt devastate.

În județul Harghita, evenimentele din decembrie 1989 au oferit prilejul altor răfuieți sângeroase cu oamenii legii. Astfel, un total de 23 cadre au fost bătute, iar dintre aceștia 7 au decedat. Agresorii, cu totul întâmplător, sunt etnici maghiari. În spiritul obiectivității ar trebui totuși semnalat că o persoană care agresează un polițist este în primul rând un infractor, și în mod cu totul secundar, un cetățean de altă etnie. Singura vină a celor șapte victime din județul Harghita este că erau milițieni, iar pe parcursul anilor de serviciu au avut de-a face cu delicvenți de alte etnii.

Astăzi, la mai bine de 15 ani de la acele tragice evenimente, colegii lor, polițiștii harghiteni le-au ridicat un monument în incinta Inspectoratului județean de Poliție. Despre istoria acestui monument se pot spune multe, cum multe se pot spune și despre modul cum au murit acești martiri.

Iată, pe scurt, câteva destine frânte de timpuriu:

- plutonierul Liviu-Teofil Cheuchășan, fost șef al postului de miliție din comuna Dealu; a fost bătut, ucis și abandonat în stradă, după care atât postul de miliție cât și locuința subofițerului au fost incendiate. Agresorii sunt cetățeni din aceeași comună: Naghy Istvan (45 ani la data comiterii faptei), Ambrus Pavel (35 ani), Vass Kiss Elod (19 ani) și Naghy Imre (19 ani). Au fost judecați, fiind apărați în instanță de un membru marcant al UDMR, reprezentant al României la organisme europene, condamnați și grațiați de fostul președinte Emil Constantinescu;

- plutonierul Emerich Ferencz, milițian în Cristuru Secuiesc, a fost bătut, târât în stradă, i s-a secționat gâtul, iar când a cerut apă i s-a dat să bea urină. Ucigașii lui Emerich Ferencz sunt și ei în libertate. Ei sunt concetățenii noștri: Balint Mihaly (32 ani),

Henedik Șandor (32 ani), Gabor Samuilă (43 ani) și Gido Gavril (40 ani);

- sergentul-major Gabi Dănilă – a fost ajutor de șef de post în comuna Zetea. La Revoluție, persoane din localitate au pătruns cu forța în locuința fostului milițian, l-au bătut și l-au împușcat cu pistolul din dotare. Asasinii, cetățenii de etnie maghiară: Ilieș Istvan (24 ani), Boldiszar Ferenc (32 ani) și Kursco Lazlo (32 ani) nu au ținut seama că victima are un copil minor, iar soția este etnic maghiară (!);

- subofițerul în rezervă Gavril Szekely, fost cadru la Miliția din Tg. Secuiesc venise la unitate spre a-și ajuta colegii. Când a intervenit pentru a elibera un milițian, a fost ucis. Asasinii nu au fost niciodată descoperiți.

În județul Harghita sunt semnalate și alte cazuri de polițiști căzuți la datorie. Dintr-un studiu documentar⁸ realizat de colegul Mircea Costruț, polițist harghitean, reținem următoarele cazuri :

- plutonier-major Maghyari Carol, înjunghiat mișelește la 23 mai 1974, pe timpul executării unei misiuni în orașul Gheorghieni ;

- sublocotenentul (p.m.) Marian Căprioară – ucis de doi „rătăciți”, în satul Ocna de Sus, în luna mai 1993 ;

- plutonierul(r) Ioan Botaș, fost „sectorist” în orașul Odorheiu Secuiesc, ucis la 8 aprilie 1996, de un grup de indivizi, pe simplul motiv că le-a cerut să păstreze ordinea publică.

În cinstea acestor eroi a fost înălțat un monument care *„consfințește recunoașterea celei mai înalte jertfe dăruite curgerii vieții pașnice, de către cei șapte polițiști care, în grelele momente încărcate de ura nelegiurii au ales moartea în loc să semene ei înșiși moarte”*⁸.

Ce se mai poate adăuga? Poate doar regretul că la Muzeul Carpaților Răsăriteni din Sf. Gheorghe nu există și o sală dedicată jertfei cadrelor M.A.I. – să nu uităm că, pentru liniștea noastră și siguranța copiilor noștri, nu trebuie niciodată să trecem indiferenți pe lângă această gravă lecție de istorie, fiindcă oricând se poate repeta.

Nencescu Marian

Bibliografie

1. GĂRZ, FLORIAN, colonel(r), *Antichrist în război*, Editura Obiectiv, Craiova, 2006, 188 p.
2. LĂCĂTUȘU, IOAN, dr., *Tendențe de enclavizare a unui spațiu românesc – județele Harghita și Covasna*, București, Editura România pur și simplu, 314 p.
3. ANDREESCU, ANGHEL, gl.div., dr., și colectiv, *Istoria Jandarmeriei Române*, Editura M.A.I., 2000, 212 p.
4. BOBOCESCU, VASILE, prof. col(r), *Istoria Poliției Române*, București, Editura M.A.I., 2000, 358 p.
5. GHEORGHE, CONSTANTIN, *Am fost acolo unde trebuia să fim*, Editura M.A.I., 2005, 168 p.
6. PITULESCU, ION, general de divizie, coordonator, și colectiv, *Șase zile care au zguduit România. Ministerul de Interne în decembrie 1989, Vol. I – Pledoarie pentru istorie*, București, Tipografia Luceafărul, 1995, 225 p.
7. PITULESCU, ION, general de divizie, și colectiv, *Anul Nou se naște în sânge. Vol. II – Pledoarie pentru istorie*, București, Editura Universal Pan, 1998, 443 p.
8. COSTRUȚ, MIRCEA NICOLAE, comisar-șef, *Glorie eternă eroilor Poliției Române* [documentar], Miercurea-Ciuc, S.C. Exodus, 2004, 12 p.

Abstract

Heroes of the Ministry of Internal Affairs, fallen on duty in Harghita and Covasna Counties

The events of December 1989 that took place in Harghita and Covasna counties showed some very particular local characteristics and "innovations". Thus, being mostly of Hungarian ethnicity, the participants in the public demonstrations against the totalitarian regime, which were unleashed mostly after the 22nd of December, at 12 o'clock, just after the dictator Nicolae Ceausescu gave up the power officially, identified the representatives of the militia and public order as being symbols of the dictatorship in these counties. The psychologists could explain this syndrome. Without having any pretensions to make a scientific analysis I would call this reaction a repression of the common law offender. As a result, on the 22nd of December 1989 and the days following, 28 headquarters of the militia and 104 homes of cadres, mostly Romanian ones, were devastated.

It is to be mentioned that the frequency and the violence of this type of aggressions was unprecedented at a national level. The value of the damages suffered by the Ministry of Internal Affairs (MIA) in the mentioned counties was of approximately 9 – 9,5 million lei's (in 1990 this meant more than 900.000 \$). At the same time 468 weapons, of different calibres, and 17.832 cartridges were stolen. For a number of days the situation was all out of control. The peaceful citizens and their goods were really in the hands of the common law offenders.

Thus, the Revolution proved to be a good occasion for the outlaws to settle their accounts with many officers of the MIA. In Covasna and Harghita counties 7 policemen were killed under dramatic circumstances, and we mention: Major Aurel Agache, former chief of the economic formation, First sergeant Liviu-Teofil Cheuchean, former chief of the militia in Dealu commune, First sergeant Emerich Ferencz, militia in Cristurul Secuiesc, Senior sergeant Gabi Dănilă, chief assistant in Zetea commune.

In honour for these heroes a monument was built, that „consecrates the recognition of the greatest sacrifice given to peaceful living, by the seven policemen, whom, faced with harsh moments of unlawful hatred, chose to die rather than cause death”.